

משרד החינוך מכון הנרייטה סאלד

המזכירות הפדגוגית המרכז לבחינות בגרות

הפיקוח על הוראת מחשבת ישראל בבתי הספר הממלכתיים דתיים

דגם תשובות בשאלון הגבר מחשבת ישראל. מס' 38371. קיץ תשפ"ד

לפניך דגם תשובות. הנבחן רשאי להשיב תשובות שונות מן התשובות המוצעות בדגם, ובלבד שיהיו מוכחות ומנומקות.

שים לב: הדברים המובאים בסוגריים נועדו לשם הרחבה או הבהרה, ואינם מחייבים את העונה.

ציון מחושב במחשב. לכל שאלה על המעריך לתת ציון באחוזים מ-0% עד 100%, והמחשב מחשב את ציון השאלה בנקודות. בשאלות המחולקות לסעיפים (המצוינים במפורש בבחינה) יש לראות בכל סעיף שאלה נפרדת, כלומר על המעריך לתת ציון לסעיף באחוזים מ-0% עד 100%. המחשב יחשב את הציון הכללי לשאלה.

1. א. הרב שלמה זוין, לתורה ולמועדים

על פי הרב זוין, הקטגור הוא הדיבור שלנו שבמשך השנה השתמשנו בו באופן לא ראוי.

אנו הופכים אותו לסגור באמצעות תקיעת השופר (הקודמת לתפילה), החותרת חתירה בעומק הנשמה.

ב. הרב יונתן זקס, מועדים לשיחה

(1) על התלמידים להציג ולהסביר שלוש מן התובנות האלה.:

- החיים קצרים, ולכן יש לנצל את הזמן.
- החיים הם מתנת שמיים ואינם מובנים מאליהם, ולכן עלינו להוקירם.
- עצם היכולת לשוב בתשובה מלמדת על כך שאנו בעלי בחירה חופשית.
- לחיים יש משמעות.
- החיים אינם קלים, אך ה' נמצא איתנו בכל צרותינו.
- למרות הקושי, החיים יכולים להיות "מתוקים".
- עלינו "ליצור" את עצמנו, לקחת צעד לאחור ולהתבונן על חיינו ומה אפשר לשפר בהם.

- אנחנו חלק מרצף היסטורי אדיר ולכן איננו מתחילים מ"נקודת האפס", ומוטלת עלינו אחריות להמשכיות.
 - אנו יורשי התורה ומקיימיה.
 - קול השופר הוא צעקה חסרת מילים המופקת מן הרוח הנושבת בפינו, רוחה של הנשמה. קול השופר מלמד שאנחנו עפר מן האדמה אך בתוכנו קיימת נשמת חיים.
- (2) תתקבל כל תשובה מנומקת.

2. א. הראי"ה קוק, מאמרי הראי"ה

כשאנו מתפללים "תקע בשופר גדול לחרותנו..." אנו מבקשים שההתעוררות לעלייה לארץ וקיבוץ הגלויות יהיו 'לכתחילה', מתוך רצון בחיים בארץ-ישראל, ולא מתוך רצון לנוחות (שופר בינוני) או מתוך אילוץ (שופר קטן).

ב. הרב אורי שרקי, זית רענן

ההתפעלות חיובית כאשר היא חלק בלתי נפרד מ'עסק משנתו' של האדם. ההתפעלות היא שלילית כאשר לימוד המשנה וההתבוננות באילן הם שני תחומים שונים אצל האדם, וכדי להתבונן באילן הוא מפסיק ממשנתו -, מכיוון שהיא מעידה על כך שהאדם חי בעולם דואליסטי, עולם שבו ההתבוננות על הטבע אינה נובעת ממבט תורני.

3. 3. הרב יעקב אריאל, מאהלי תורה - לתורה ולמועדים

- א. (1) הראייה החושנית שעל האדם להשתחרר ממנה היא בטחונו הכלכלי וגאוותו על הרכוש שצבר.
- ב. (2) בתפיסה המקובלת, הבית מסמל את החוסן והמגן של האדם מפני פגעים שונים. לא זו אף זו - בתקופה זו של האסיף האדם שמח ובוטח בעצמו גם מבחינה כלכלית. לכן דווקא בתקופה זו, שבה האדם עלול לבוא לידי הרגשה ש"כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה", הוא מצווה לצאת מביתו לסוכה דלילה. הישיבה בסוכה משחררת את האדם מן התפיסה המדומה שביתו או רווחתו הכלכלית הם המספקים לו את ההגנה ואת הרווחה, ומאפשרת לאדם לחוש שה' הוא מגינו.

ב. הסוכה בנויה מקירות ומקורת גג שהם מרכיבים מרכזיים של הבית המגן על האדם. עם זאת, על פי ההלכה, הסכך צריך להיות עשוי מחומר טבעי, ובכך מודגש המבטח בה', ואילו הדפנות - אף על פי שאפשר לעשותן מחומר מלאכותי, אפשר שיהיה מרובה בהן הפרוץ על העומד ("דפנות הלכתיות הן רוחניות יותר מממשיות"). כך יוצא שלמעשה כל מבנה הסוכה מצביע על כך שהגנתנו אינה נגרמת ממבנה כלשהו אלא היא תוצאה של שמירת התורה וההלכה, ושל הקשר אל הקב"ה.

4. א. המגיד מדובנא, כוכב מיעקב

המשל - סוחר שיודע אפילו בלי לבדוק כי הסחורה שהביא לו הנער המזיע מן המסע הכבד אינה שלו, כי "בסחורתי אין מתייגעים".
הנמשל - עבודת ה' היא קלה ונעימה, "כי קרוב אליך הדבר מאוד". אם אתה יגע בעבודת ה', סימן הוא ש"לא אותי קראת יעקב".

ב. א' בן אהרן, אל המקורות

בניסוי העמידו בפני ילדים 'מופרעים' דגם כתב שצורתיו מסמלות תכונות חיוביות, כדי להחדיר בהם תכונות אלה באמצעות תרגילי כתיבה ממושכים, וניסיון זה עלה יפה. ניסוי זה מלמד שבכוחה של פעולה חיצונית לעצב את אישיות האדם, כדברי בעל ספר החינוך.

5. א. הרב יוסף דב סולובייצ'יק, דברי השקפה

(1) הרב סולובייצ'יק מתנגד להסבר התועלתני של המצוות, מפני שלדעתו הפעולה הדתית דורשת מן האדם פעולות של הקרבה עצמית, מאבק ביצר ושבירת הרצון, ואילו על פי הגישה התועלתנית הדת משרתת את האדם.
(2) החוויה הדתית העיקרית היא חוויית סבל, וסופה של חוויה זו הוא "גיל עולמים ואושר נצחי". חוויות אלה באות לידי ביטוי בניסיון העקדה שהחל בחוויית סבל של אברהם (ויצחק), והסתיים בכך שיצחק לא נעקד ובאושרו של אברהם.

ב. הרב שג"ר, לוחות ושברי לוחות

(1) הסיכונים הם שייוצרו דמויות מנוכרות בעלות קשיחות מוסרית ונכות רגשית, "מכונות אינטלקטואליות" בעלות מוסריות חסרת פתיחות, רחמים ואנושיות.
(2) תתקבל כל תשובה מנומקת.

6. א. הרב זאב קרוב, דע מה שתשיב לעצמך

האדם נולד בעל כורחו וחוקי החיים גם הם נכפו עליו, הן הגשמיים הן הרוחניים. הבחירה הנתונה לאדם היא אם להישמע לחוקים האלה או להתנגד להם. אדם יכול להתנגד לחוקים הגופניים ולעשות מעשים הפוגעים בגופו (אכילת מסמרים) וכך גם בנוגע לחוקים הרוחניים. בן חורין הוא אדם החי בהתאם לחוקים הרוחניים המתאימים לו. בקיום תורה ומצוות האדם בוחר להתנהג על פי טבעו, ובכך חירותו באה לידי ביטוי.

ב. הרב אלימלך בר שאול, מצווה ולב

הרב בר שאול מסיק מן הדברים שבפתיח שמצוות התורה אינן זרות לנפש האדם אלא הן לבושיה הטבעיים והן חקוקות בה. הדוגמה שהוא מביא היא אברהם אבינו ש"מעצמו למד תורה" / "שתי כליותיו לימדוהו", כלומר, אברהם קיים את התורה בטרם ניתנה, ומכאן שהמכיר את שפת הנפש ואת צרכיה - מצוות התורה טבעיות ופשוטות לו, הן נובעות מתוכו, והן לא דבר חיצוני וכפוי.

7. א. ריה"ל, ספר הכוזרי

(1) כשם שהתפילה היא "פרי היום", כך השבת היא "פרי השבוע".

הנפש זקוקה לתפילה המעדנת אותה, כשם שהגוף זקוק למזון המקיים אותו.

(2) כדי שהתפילה תהיה "גרעין הזמן ופריו" עליה להיות מתוך מחשבה וכוונה ולא דבר שבמנהג ובהרגל.

ב. רש"ר הירש, פירוש לתורה

רש"ר הירש לומד מן הנוסח הקבוע ומן הזמנים הקבועים של התפילה, שהתפילה איננה רק ביטוי לרחשי הלב אלא מטרת התפילה היא לעורר את הלב ולהחיות בו את אותם ערכי נצח המופיעים בתפילה וצריכים שמירה וחיזוק.

8. א. משנה, ברכות; רמב"ם, משנה תורה

על התלמידים להציג שתיים מן ההנחיות האלה:

- שהייה קצרה בנחת לפני התפילה.
- אין להתנהג בשחוק וקלות ראש סמוך לתפילה.
- אין לשוחח שיחה בטלה ואין לריב לפני התפילה.

- יש לבוא לתפילה לאחר לימוד דברי תורה שאין בהם עיון.

ב. הראי"ה קוק, מוסר אבין

על האדם להרגיש חיסרון, כלומר להכיר את הפער שבין מעלתו הפוטנציאלית לבין מצבו העכשווי. על האדם להתפלל ולבקש על מילוי החיסרון הן בנוגע למעלת נפשו, הן בנוגע למעלת ישראל, הן בנוגע למעלת הארץ.

ג. רמח"ל, מסילת ישרים

על התלמיד להציג שניים מן הדברים שצריך להתבונן בהם:

- הבנה שהאדם עומד ממש לפני ה' ונושא ונותן עימו.
- התבוננות ברוממות ה'.
- התבוננות בשפלות האדם.

9. רבי יוסף אלבו, ספר העיקרים

א. הנמשל - לעיתים אדם מתפלל באופן הראוי ובזמן הראוי, ואף על פי כן לא תתקבל תפילתו מסיבות מסוימות.
ב. על התלמידים לכתוב מה רבי יוסף אלבו לומד ממשלושה פסוקים.

- (1) לעיתים המתפלל רחוק מה', והוא חייב להרבות בתפילה כדי להתקרב אל ה'.
- (2) לעיתים המתפלל רחוק מדי או שהמבוקש גדול מדי ואז יש צורך בהכנה ותשובה ולא ניתן להסתפק רק בתפילה.
- (3) רצונם של יראי ה' יתמלא גם ללא תפילה, ואף על פי כן הם צריכים להתפלל בפועל.
- (4) לעיתים תפילה לא מתקבלת כי ה' יודע שאין המבוקש טוב למתפלל.
- (5) כנ"ל. לעיתים תפילה לא מתקבלת כי ה' יודע שאין המבוקש טוב למתפלל.